Etyka w globalnym biznesie: między relatywizmem a odpowiedzialnością

AUTOR

Fundacja Dobre Państwo

STRESZCZENIE / ABSTRACT

Artykuł zgłębia kluczowy dylemat etyczny w globalnym biznesie: czy moralność jest uniwersalna, czy też względna, zależna od kultury. Analizuje konsekwencje tego sporu dla firm i konsumentów, odwołując się do koncepcji hypernorms, relatywizmu kulturowego oraz wyzwań takich jak 'race to the bottom' i problem sweatshopów. Przedstawia również teoretyczne ramy odpowiedzialności korporacyjnej, w tym Zintegrowaną Teorię Umów Społecznych i Teorię Interesariuszy, podkreślając rolę etyki przymierza i świadomego konsumenta w kształtowaniu globalnych łańcuchów wartości.

This article explores a key ethical dilemma in global business: whether morality is universal or relative, depending on culture. It examines the implications of this debate for companies and consumers, drawing on the concepts of hypernorms, cultural relativism, and challenges such as the race to the bottom and sweatshopping. It also presents theoretical frameworks for corporate responsibility, including Integrated Social Contract Theory and Stakeholder Theory, emphasizing the role of covenant ethics and the informed consumer in shaping global value chains.

Artykuł analizuje fundamentalny spór w etyce – czy istnieją uniwersalne normy moralne, czy też moralność jest zrelatywizowana kulturowo. Rozważane są przeciwstawne stanowiska: uniwersalizm, który poszukuje "hypernorm", czyli zasad obowiązujących wszystkich, oraz relatywizm kulturowy, podkreślający, że każda kultura ma własne normy. Autor analizuje konsekwencje obu podejść, zwłaszcza w kontekście globalnej gospodarki, gdzie ścierają się różne systemy wartości, ujawniając problem wyzysku i etycznego oportunizmu. Przedstawione są próby pogodzenia tych stanowisk, takie jak Zintegrowana Teoria Umów Społecznych, a także krytyczne perspektywy Habermasa i Rawlsa. Artykuł demaskuje fasadowość etyki biznesu i podkreśla potrzebę autentycznego dialogu z interesariuszami. Analiza prowadzi do wniosku, że

> etyka biznesu to nie tylko poszukiwanie słusznych zasad, ale przede wszystkim pytanie o to, kto ma prawo decydować i w jaki sposób, w kontekście globalnych nierówności i wyzwań.

SŁOWA KLUCZOWE

Etyka w globalnym biznesie | Relatywizm kulturowy | Uniwersalne normy moralne | Hypernorms | Teoria interesariuszy | Zintegrowana Teoria Umów Społecznych | Race to the bottom | Sweatshopy | Etyka przymierza | Odpowiedzialność korporacyjna | Globalne łańcuchy dostaw | Moral free space | John Rawls | Jürgen Habermas | Odpowiedzialność konsumenta

Uniwersalizm etyczny vs. relatywizm: zderzenie norm

Spór o to, czy istnieją uniwersalne normy moralne, czy też każda etyka jest jedynie lokalnym produktem kulturowym, stanowi jedno z głównych pól bitewnych współczesnej filozofii. Pytanie jest fundamentalne: czy możemy mówić o dobru i złu, które obowiązują wszystkich, niezależnie od epoki i szerokości geograficznej, czy też jesteśmy skazani na perspektywę, w której moralność jest zawsze „czyjaś”? Dyskusja ta dawno opuściła akademickie mury, a jej konsekwencje materializują się w globalnej gospodarce, gdzie odmienne systemy wartości nieustannie się ze sobą ścierają.

Tradycja filozoficzna postrzega etykę jako próbę racjonalnego ugruntowania zasad słusznego postępowania. Już Arystoteles argumentował, że celem życia jest eudajmonia, czyli pełnia ludzkiego rozkwitu, a cnoty nie są zwykłym nawykiem, lecz wynikiem rozumnej deliberacji. Wieki później Tomasz z Akwinu fundament moralności widział w prawie naturalnym, lex naturalis, którego zasady są dostępne dla każdego rozumu i stanowią obiektywną miarę dobra. W nowożytności Kant poszedł jeszcze dalej, opierając całą etykę na kategorycznym imperatywie – wymogu, by zasady naszego działania mogły stać się prawem powszechnym, co ponownie odwołuje się do uniwersalnej racjonalności, a nie lokalnych konwenansów.

Współczesna myśl etyczna, czy to w wydaniu deontologicznym skupionym na obowiązkach, czy konsekwencjalistycznym oceniającym skutki działań, w dużej mierze kontynuuje ten uniwersalistyczny projekt. Zakłada, że możliwe jest sformułowanie zasad wiążących dla całej ludzkości. W dyskursie prawno-biznesowym takie fundamentalne normy zyskały miano hypernorms. Należą do nich podstawowe prawa człowieka, zakaz niewolnictwa, tortur czy systemowej dyskryminacji. Są to zasady, które mają ambicję przekraczania granic kulturowych i służenia jako ostateczne kryterium oceny wszelkich lokalnych praktyk.

Na drugim biegunie sytuuje się relatywizm kulturowy, stanowisko wywodzące się z antropologii, które głosi, że normy moralne są nierozerwalnie splecione z kulturą, w której powstały. Jego XX-wieczni orędownicy, jak Franz Boas i jego uczniowie, ostrzegali, że narzucanie zachodnich standardów innym społecznościom jest aktem kulturowej arogancji, prowadzącym do zniszczenia lokalnych tradycji. Relatywizm ma zatem dwa oblicza: jest tezą opisową, stwierdzającą faktyczną różnorodność systemów moralnych, oraz tezą normatywną, która zakazuje oceniania jednej kultury miarami innej.

Filozoficzne konsekwencje tego stanowiska są jednak radykalne i dla wielu niepokojące. Jeśli nie istnieje żaden zewnętrzny, obiektywny punkt odniesienia, to moralność nazistowskich Niemiec, system apartheidu w RPA czy niewolnictwo w USA nie mogą być potępione w imię uniwersalnego człowieczeństwa. Z perspektywy czystego relatywizmu można je oceniać jedynie pod kątem ich zgodności z normami, które wytworzyły te właśnie społeczeństwa. To logiczny, lecz trudny do zaakceptowania wniosek.

Relatywizm kulturowy: uzasadnienie i pułapki

Obrońcy relatywizmu postrzegają go jako niezbędną szczepionkę na moralny imperializm. Historia kolonializmu dostarcza bowiem bolesnych dowodów, jak narzucanie „cywilizacyjnie niższym” społeczeństwom obcych wzorców prowadziło do destrukcji ich struktur społecznych i duchowych. Relatywizm ma uczyć pokory; fakt, że coś wydaje się nam moralnie odrażające, nie daje nam jeszcze mandatu do ingerowania w cudze praktyki.

Z drugiej strony, krytycy od Platona po współczesnych etyków, demaskują relatywizm jako stanowisko samowywrotne. Skoro każda kultura posiada „własną prawdę moralną”, to relatywizm musi logicznie uznać prawomocność także tych kultur, które są fundamentalnie absolutystyczne i odrzucają pluralizm. Co gorsza, w momencie konfliktu międzykulturowego relatywizm staje się bezradny – nie oferuje żadnego nadrzędnego kryterium, które pozwoliłoby rozstrzygnąć spór.

Ten filozoficzny spór nabiera szczególnej ostrości w realiach globalnej gospodarki. Fabryka wyzysku jest brutalnym przypomnieniem, jak łatwo relatywizm kulturowy staje się wygodnym alibi dla wyzysku. Argumenty o „lokalnych zwyczajach i realiach ekonomicznych” czy o tym, że „lepsza taka praca niż żadna”, tracą moc w konfrontacji z etyką opartą na hipernormach – uniwersalnych zasadach, które stanowią, że pewne warunki pracy są atakiem na godność i fundamentalne prawa człowieka. Niezależnie od szerokości geograficznej.

Hypernorms: ISCT godzi globalne normy z lokalnością

Na intelektualnym polu bitwy ścierają się dwie wizje porządku. Z jednej strony etyka uniwersalistyczna, poszukująca moralnego kompasu w postaci „hypernorms" – wartości tak fundamentalnych, że powinny obowiązywać niezależnie od szerokości geograficznej. Z drugiej, relatywizm kulturowy, który twierdzi, że każda kultura pisze własne reguły gry, a prawda moralna nie istnieje poza lokalnym kontekstem. To spór o to, czy istnieje jedna mapa etyczna, czy też nieskończona liczba lokalnych przewodników.

Próbę zasypania tej przepaści podjęli Thomas Donaldson i Thomas Dunfee, twórcy Zintegrowanej Teorii Umów Społecznych. Ich propozycja jest drogą środka, ujętą w zwięzłej formule: „Hypernorms represent principles so fundamental to human existence that they serve as a moral floor under the various cultural norms of different societies". Koncepcja ta ustanawia moralną podłogę, fundament człowieczeństwa, na którym dopiero można budować zróżnicowane kulturowo systemy. Zasada „będąc w Rzymie, czyń jak Rzymianie" zyskuje tu kluczowy dopisek: pod warunkiem, że Rzymianie nie burzą fundamentów wspólnego człowieczeństwa, takich jak zakaz niewolnictwa, tortur czy systemowej dyskryminacji.

Problem w tym, że relatywizm kulturowy zbyt często staje się intelektualną zasłoną dymną dla etycznego oportunizmu. Gdy menedżer w Chinach próbuje ubrać łapówkę w szaty „gestu kulturowego", a zachodnia korporacja odwraca wzrok od pracy dzieci w Indiach, nie mamy do czynienia z wrażliwością, lecz z cynizmem. To nie szacunek dla inności, a zwykła bierność. Jak trafnie podsumowuje to Michael Sandel, sprawiedliwość nie polega jedynie na szanowaniu ludzkich wyborów, ale także na właściwym wartościowaniu rzeczy.

Globalizacja, technologia, demografia: nowe dylematy etyki

Pojęcie wyścigu na dno cierpi w Polsce na syndrom kulturowego wyparcia. Sweatshop, przemysłowy warsztat wyzysku, stał się ponurą ikoną mrocznej strony globalizacji. Zlokalizowany najczęściej w krajach Globalnego Południa, zatrudnia kobiety i dzieci, oferując im głodowe pensje, nieludzkie warunki i zerowe zabezpieczenia. Jego istotą nie jest jednak samo naruszenie praw człowieka, lecz systemowy mechanizm minimalizacji kosztów. To bezwzględna logika „race to the bottom" – procesu, w którym korporacje, goniąc za coraz niższym kosztem, przenoszą produkcję do państw o słabszych regulacjach, systematycznie degradując warunki pracy, zamiast je podnosić. Nie powinno zatem dziwić, że ten sam model, choć w innej skali, realizowany jest w Polsce poprzez modele biznesowe agencji.

Studium przypadku firmy Levi Strauss w Bangladeszu, gdzie odkryto pracę dzieci, demaskuje etyczną pułapkę globalnych łańcuchów dostaw. Firma, zamiast zerwać kontrakty i umyć ręce, zainwestowała w lokalne programy edukacyjne i wsparcie rodzin, uznając, że moralnym obowiązkiem nie jest ucieczka od problemu, lecz jego transformacja. To przejaw działania w ramach tego, co nazywa się moral free space – przestrzeni, w której etyczna nawigacja wymaga od firmy nie tylko świadomości lokalnych norm, ale przede wszystkim lojalności wobec uniwersalnych wartości.

Wyścig na dno: sweatshopy demaskują mechanizm

Punktem wyjścia jest tu klasyczna teoria interesariuszy R. Edwarda Freemana. Jej fundamentalna teza głosi, że przedsiębiorstwo nie jest samotną wyspą zysku dla akcjonariuszy, lecz węzłem relacji z wieloma podmiotami: pracownikami, klientami, dostawcami, a nawet społecznościami lokalnymi czy rządami. Każdy z tych aktorów ma wobec firmy swoje roszczenia i na nią wpływa. Globalizacja rozciąga tę sieć na cały glob, technologia zaś ją intensyfikuje. W tym ujęciu zarządzanie przestaje być chłodną optymalizacją funkcji zysk–koszt, a staje się areną moralnej negocjacji między wieloma, często sprzecznymi, racjami. Problem w tym, że ta szlachetna idea jest niezwykle podatna na trywializację. ESG staje się fasadą marketingu, a „interesariusze” zostają zredukowani do kilku fotogenicznych grup. I tu odsłania się mroczna strona teorii: jej podatność na kooptację. System zręcznie przyswaja sobie etyczny żargon, by pod jego płaszczem kontynuować starą grę – instrumentalną logikę maksymalizacji wartości dla akcjonariusza.

Teoria interesariuszy: redefinicja odpowiedzialności

Moment, w którym etyka przestaje być wewnętrzną sprawą firmy, a staje się kwestią globalnej odpowiedzialności, doskonale uchwycił John Rawls. Choć nie pisał wprost o biznesie, jego teoria sprawiedliwości rozszerzona na relacje między państwami rzuca na korporacje zupełnie nowe światło. Rawls argumentował, że porządek międzynarodowy powinien opierać się na tych samych zasadach co liberalne społeczeństwa: równości, poszanowaniu praw człowieka i obowiązku wspierania narodów „obciążonych niekorzystnymi warunkami”. Jeśli tę perspektywę nałożyć na globalne korporacje, dzieje się coś niezwykłego: przestają być one wyłącznie prywatnymi graczami rynkowymi, a stają się aktorami globalnej sprawiedliwości. Nie mogą już chować się za tarczą ekonomicznej neutralności, skoro decyzja o lokalizacji fabryki, eksploatacji surowców czy użyciu danych osobowych wpływa na los całych populacji. Thomas Pogge poszedł jeszcze dalej, demaskując struktury globalnej gospodarki jako mechanizm reprodukujący ubóstwo – a więc ci, którzy na nim korzystają, w tym korporacje, mają moralny obowiązek niwelować jego skutki.

Krytyczna perspektywa Jürgena Habermasa otwiera jednak zupełnie inny, znacznie bardziej niepokojący horyzont. W swojej Teorii działania komunikacyjnego Habermas dowodził, że nowoczesność ma tendencję do kolonizowania „świata życia" – czyli sfery ludzkich interakcji i wartości – przez bezosobowe systemy pieniądza i władzy. Technologie informacyjne, globalne rynki i menedżerska logika działają jak układy sterujące, które sprowadzają złożoność ludzkiego doświadczenia do wymiernych wskaźników. Z tej perspektywy etyka biznesowa jawi się jako obrona komunikacyjnej racjonalności przed inwazją racjonalności instrumentalnej. Nie chodzi tu o kolejne kodeksy etyczne, ale o realną partycypację interesariuszy w decyzjach – o to, by głos pracownika z zakładu wyzyskującego, konsumenta z Amazonii czy obywatela dotkniętego zmianami klimatycznymi miał realne znaczenie w starciu z globalnym centrum korporacyjnym. Habermas demaskował iluzję: bez zakorzenienia w autentycznej komunikacji, etyka zostaje wchłonięta przez system i przekształcona w jeszcze jedno narzędzie technokratycznego zarządzania reputacją.

W tej triadzie teorii widać wyraźne, twórcze napięcie. Freeman proponuje model praktyczny, gdzie etyka ma być wbudowana w logikę biznesu. Rawls i Pogge wskazują, że bez globalnej perspektywy sprawiedliwości teoria interesariuszy pozostanie ślepa na jedno oko – lokalna i połowiczna. Habermas z kolei ostrzega, że każdy, nawet najszlachetniejszy model etyki, może ulec technokratycznej kooptacji, jeśli nie będzie zakorzeniony w realnym dialogu i deliberacji. Innymi słowy, etyka biznesu to nie tylko pytanie o to, co jest słuszne. To przede wszystkim pytanie o to, kto ma prawo decydować i w jaki sposób się to odbywa.

Proste modele etyczne: krytyka Rawlsa, Poggego, Habermasa

W tej analizie splatają się dwa wątki, pozornie odległe, a w rzeczywistości nierozerwalne. Z jednej strony mamy problem sweatshopów jako brutalnego symbolu globalnych nierówności i etycznego bankructwa konsumpcjonizmu. Z drugiej – intymną relację między potężną korporacją a małym dostawcą, w której rażąca asymetria sił staje się laboratorium moralności. Te dwa pola nie są odrębne. Sweatshop nie jest bowiem anomalią, lecz logiczną konsekwencją sytuacji, w której mały dostawca, podporządkowany globalnemu gigantowi, staje się sejsmicznym punktem nacisku, gdzie kumulują się wszystkie koszty cięcia wydatków i ulegania logice taniej produkcji.

Etyczne konsekwencje tej relacji to nic innego jak kryzys godności i sprawiedliwości na skalę globalną. Dostawca, zwłaszcza w krajach Globalnego Południa, staje się zakładnikiem przewagi kontraktowej korporacji. Jeśli odmówi, traci zamówienie i dostęp do rynków. Jeśli przyjmie warunki, często oznacza to wyzysk własnych pracowników, obniżanie standardów bezpieczeństwa i ukrywanie problemów przed

audytorami. To nie jest pojedyncze naruszenie etyki pracy, lecz systemowy mechanizm. Asymetria sił spływa kaskadą w dół łańcucha dostaw, niczym fala uderzeniowa, która z największą siłą uderza w najsłabszych.

Szczególnie interesującą alternatywę stanowi etyka przymierza, czyli filozofia zakładająca wzajemną i długoterminową odpowiedzialność. Podczas gdy standardowa etyka kontraktowa opiera się na cynicznej zasadzie „niech kupujący się strzeże", przymierze traktuje umowę nie jako koniec, lecz jako początek relacji. Honda, słynąca z „poślubiania" swoich dostawców, pokazuje, że można widzieć w partnerze współuczestnika projektu, a nie wymienny trybik w maszynie. To fundamentalne przesunięcie perspektywy, od eksploatacji ku współpracy, jest kluczem do przerwania błędnego koła, które rodzi sweatshopy.

Pojawia się jednak napięcie, którego nie rozbroi sama dobra wola. Globalizacja odsłania bowiem problem moralnej wolnej przestrzeni, gdzie lokalne praktyki, jak praca dzieci w Bangladeszu, mogą być akceptowane w danym kontekście, ale kolidują z hypernormami, a więc uniwersalnymi zasadami moralnymi, takimi jak zakaz pracy dzieci. Levi Strauss podjął próbę negocjacji tego napięcia, płacąc rodzinom za edukację dzieci zamiast je zatrudniać. Pokazał tym samym, że etyka interesariuszy nie polega na aroganckim narzucaniu zachodnich standardów, lecz na poszukiwaniu rozwiązań, które minimalizują cierpienie i szanują ludzką godność.

Etyka przymierza: więź korporacji z dostawcą

Wygodnie jest zrzucić całą winę na korporacje, jednak etyczna odpowiedzialność ma znacznie szerszy adres. Konsument, który swoją hipokryzję ukrywa za wygodnym alibi estetyki – „buty są po prostu ładne" – pozostaje cichym współtwórcą problemu. Lojalność wobec logo okazuje się silniejsza niż solidarność z anonimowym pracownikiem fabryki w Shenzhen. Właśnie dlatego postulaty przejrzystości i rozszerzenia idei „fair trade", czyli sprawiedliwego handlu, są tak kluczowe. Mają one za zadanie przebić tę gęstą mgłę niewiedzy i przenieść część ciężaru na nasze codzienne wybory.

Ostatecznie, relacja między korporacją a małym dostawcą odsłania fundamentalne pęknięcie w logice globalnego kapitalizmu. Czy gospodarka ma być bezdusznym systemem maksymalizacji wartości dla akcjonariuszy, czy raczej wspólnotą interesów, gdzie żadna grupa nie prosperuje kosztem innej? Sweatshop jest brutalnym przypomnieniem, że bez mechanizmów równoważących siłę stron kontraktowych, korporacja może zredukować dostawcę do poziomu quasi-niewolniczego podwykonawcy. Etyka przymierza i transparentność próbują wprowadzić korektę, lecz bez zmiany mentalności konsumentów i realnej presji regulacyjnej, pozostają jedynie szlachetnymi gestami, które sprytny biznes potrafi łatwo obejść.

Przyszłość etycznych relacji w biznesie sprowadza się więc do prostego pytania. Czy globalne korporacje zaczną traktować swoich małych dostawców jak partnerów we wspólnym tworzeniu wartości, czy też jak

wymienne pionki w grze o najniższy koszt? A konsumenci – czy nadal będą przymykać oczy na fakt, że ich nowy smartfon lub modne sneakersy powstały w warunkach, które uznaliby za nieludzkie, gdyby dotyczyły ich własnych dzieci?

Konsument: siła wyboru w globalnym łańcuchu dostaw

Współczesna etyka biznesu przechodzi głęboką transformację, gdzie CSR jako dział PR już nie wystarcza. Na sztandarach powiewają nowe koncepcje: ESG, kapitalizm interesariuszy, „potrójna linia zysków" i moralna przejrzystość. Jeffrey Pfeffer, autor „Leadership BS", studzi jednak ten zapał, ostrzegając przed fasadowością: „Firmy uwielbiają mówić o wartościach, ale nie potrafią nagradzać zachowań, które je ucieleśniają". Rodzi to wątpliwość, czy etyka nie jest dziś jedynie pustą retoryką. Czy nie staje się aksjologicznym substytutem religii, gdy wartości przestają być transcendentalne, a stają się menedżerskimi sloganami? Alasdair MacIntyre w swoim „Po cnocie" przestrzegał przed taką „etyką nowoczesności" jako zbiorem fragmentarycznych zasad, oderwanych od wspólnoty i tradycji moralnej.

Sztuczna inteligencja i prekariat: dylematy biznesu

W świecie po religii, etyka jest jedynym językiem, który pozwala jeszcze mówić o dobru, odpowiedzialności i sprawiedliwości. To ostatni bastion uniwersalizmu w epoce, która celebruje fragmentację.

Sztuczna inteligencja, wkraczająca w każdy zakamarek naszego życia, tylko zaostrza te napięcia. Automatyzacja decyzji, algorytmiczne uprzedzenia, rozmywanie się odpowiedzialności w sieciach neuronowych – to wszystko rodzi fundamentalne pytania o granice delegowania moralności maszynom. To dylemat, który już pół wieku temu zdiagnozował Joseph Weizenbaum, twórca pierwszego chatbota ELIZA: „Czy powinniśmy budować systemy, które robią to, co ludzie, bez uprzedniego pytania, czy ludzie w ogóle powinni to robić?". Pytanie pozostaje bez odpowiedzi, a technologia pędzi naprzód.

Na pierwszej linii tej rewolucji stoi prekariat – nowa klasa pracownicza, pozbawiona stabilności, bezpieczeństwa i głosu, która staje się największą ofiarą cyfrowej transformacji. Bez nowego kontraktu społecznego i etycznych regulacji, sztuczna inteligencja, zamiast stać się narzędziem emancypacji, może stać się ostatecznym narzędziem wykluczenia, pogłębiając przepaści, które już nas dzielą.

A jednak, historia lubi zaskakiwać. Być może właśnie z tego chaosu wyłoni się kontrapunkt: nowa generacja firm, zakładanych przez etycznych przedsiębiorców i budowanych wokół wspólnoty wartości. Może filozofia „business as a force for good" nie jest utopijną mrzonką, lecz realną mapą przyszłości. To wizja, którą zwięźle ujął Paul Polman, były CEO Unilever: „Nie możemy zamykać oczu na nierówności, nie

możemy udawać, że planeta przetrwa model biznesu jak dotychczas. Jedynym udanym biznesem jest ten, który służy światu”.

W tak złożonym i zmiennym krajobrazie etyka biznesu nie może być gotowym zbiorem reguł. Staje się raczej praktyką nieustannego dialogu, sztuką nawigacji między sprzecznymi interesami a nadrzędnymi wartościami. Jest próbą tworzenia wspólnych przestrzeni sensu w świecie rozdartym i zróżnicowanym. Aby wypełnić aksjologiczną pustkę po religii, musi być nie tyle dogmatem, co metodą – etyką otwartą, refleksyjną i wrażliwą na kontekst, ale z pewnością nie aksjologią relatywną.

Przede wszystkim etyka musi powrócić do swojego źródłosłowu – **ethos**, czyli sposobu bycia we wspólnym świecie.

Bo w świecie, który nadchodzi, nie chodzi już tylko o to, czy coś się opłaca. Chodzi o to, czy to coś czyni nas – i innych – lepszymi ludźmi.

> W świecie, gdzie granice między moralnością a zyskiem stają się coraz bardziej zatarte, etyka nie może być jedynie zbiorem korporacyjnych sloganów. Musi stać się żywą praktyką, zakorzenioną w autentycznym dialogu i trosce o wspólne dobro. Czy zdołamy odnaleźć etyczny kompas w labiryncie globalnych zależności, zanim logika rynku pochłonie ostatnie bastiony sprawiedliwości?

Inspiracje

[1] **"Dziedzictwo cnoty. Studium z teorii moralności"** Alasdair MacIntyre

1996 | ISBN: 9788301120986

Alasdair Chalmers MacIntyre (1929–2025) był szkocko-amerykańskim filozofem, znanym z istotnych wkładów w filozofię moralną i polityczną oraz historię filozofii i teologię. Jego najważniejsze dzieło, After Virtue (1981), przywróciło do debaty etykę Arystotelesa, podkreślając historyczny kontekst rozumowania moralnego. Krytykował oświeceniową teorię moralności i współczesny nihilizm, postulując powrót do etyki cnót opartej na wspólnocie i tradycji. Był starszym badaczem w CASEP na London Metropolitan University oraz profesorem emerytowanym na Uniwersytecie Notre Dame.

Alasdair Chalmers MacIntyre (1929–2025) was a Scottish-American philosopher renowned for his influential contributions to moral and political philosophy, history of philosophy, and theology. Best known for his 1981 work After Virtue, he revitalized Aristotelian ethics and emphasized the historical context of moral reasoning. MacIntyre critiqued Enlightenment moral theory and modern nihilism,

advocating a return to virtue ethics grounded in community and tradition. He held positions including Senior Research Fellow at CASEP, London Metropolitan University, and Emeritus at the University of Notre Dame.

Centre for Contemporary Aristotelian Studies in Ethics and Politics (CASEP) at London Metropolitan University (Senior Research Fellow until retirement), Emeritus at University of Notre Dame

[2]

"Etyka solidarności" Józef Tischner

1989

Józef Stanisław Tischner (1931–2000) był polskim księdzem, filozofem i profesorem Akademii Teologicznej w Krakowie. Był pierwszym kapelanem NSZZ „Solidarność” oraz ważną postacią intelektualną opozycji antykomunistycznej w Polsce. Tischner rozwijał oryginalną filozofię, podkreślającą etyczny wymiar istnienia człowieka, inspirowaną fenomenologią i egzystencjalizmem. Autor ponad 600 publikacji, łączył teologię, filozofię i krytykę społeczną. Odznaczony Orderem Orła Białego.

Józef Stanisław Tischner (1931–2000) was a Polish priest, philosopher, and professor at the Pontifical Theological Academy in Krakow. He was the first chaplain of the Solidarity trade union and a prominent intellectual figure in Poland's opposition to communism. Tischner developed a unique philosophy emphasizing the ethical primacy of human existence, influenced by phenomenology and existentialism. He authored over 600 works, combining theology, philosophy, and social critique, and was awarded Poland's highest decoration, the Order of the White Eagle.

Pontifical Theological Academy in Krakow

[3]

"Sprawiedliwość. Jak należy postępować?" Michael Sandel

1978

Michael J. Sandel jest amerykańskim filozofem politycznym i profesorem rządu na Uniwersytecie Harvarda, gdzie zajmuje stanowisko Anne T. i Roberta M. Bassa. Znany jest z kursu "Justice", który ukończyło ponad 15 000 studentów i który jako pierwszy kurs Harvarda był dostępny bezpłatnie online i w telewizji, docierając do milionów na całym świecie. Jego prace dotyczą sprawiedliwości, etyki, demokracji i rynków, przetłumaczone na ponad 30 języków. Wygłaszał prestiżowe wykłady na całym świecie, był członkiem Rady Prezydenta ds. Bioetyki oraz otrzymał wiele nagród, w tym w 2018 roku Nagrodę Księżnej Asturii w dziedzinie nauk społecznych. Ukończył doktorat na Uniwersytecie Oksfordzkim jako stypendysta Rhodesa i jest członkiem Amerykańskiej Akademii Sztuk i Nauk.

Michael J. Sandel is an American political philosopher and the Anne T. and Robert M. Bass Professor of Government at Harvard University. He is renowned for his course "Justice," which has enrolled over 15,000 students and was the first Harvard course made freely available online and on television, reaching tens of millions globally. Sandel's work focuses on justice, ethics, democracy, and markets, with his writings translated into more than 30 languages. He has delivered prestigious lectures

worldwide, served on the President's Council on Bioethics, and received numerous honors including the 2018 Princess of Asturias Award in Social Sciences. He holds a doctorate from Oxford University as a Rhodes Scholar and is a member of the American Academy of Arts and Sciences.

Harvard University

Literatura uzupełniająca

Książki

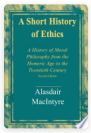
Autorzy przywoływani w artykule:

[1] "After Virtue: A Study in Moral Theory"

Alasdair Macintyre

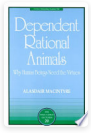
2007 | University of Notre Dame Pess | ISBN: 9780268086923

[2] "A Short History of Ethics"

Alasdair Macintyre

2017 | University of Notre Dame Pess | ISBN: 9780268161286

[3] "Dependent Rational Animals: Why Human Beings Need the Virtues"

Alasdair Macintyre

1999 | Open Court | ISBN: 9780812697056

[4] "Etyka solidarności oraz Homo sovieticus"

Józef Tischner

1992 | Znak

[5] "Filozofia dramatu"

Józef Tischner

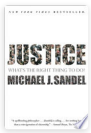
2012 | Znak | ISBN: 9788324018833

[6] "Historia filozofii po góralsku"

Józef Tischner

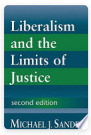
2020 | Otwarte | ISBN: 9788324054107

[7] "Justice: What's the Right Thing to Do?"

Michael Sandel

2009 | Farrar, Straus and Giroux | ISBN: 9781429952682

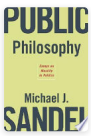

[8] "Liberalism and the Limits of Justice"

Michael Sandel

1998 | Cambridge University Press | ISBN: 9780521567411

Google Scholar

[9] "Public Philosophy: Essays on Morality in Politics"

Michael Sandel

2005 | Harvard University Press | ISBN: 9780674019287

[10] "Spór o istnienie człowieka"

Józef Tischner

1998 | Znak

[11] "Świat ludzkiej nadziei"

Józef Tischner

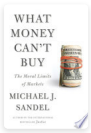
1992

[12] "The Tyranny of Merit: What's Become of the Common Good?"

Michael Sandel

2020 | Farrar, Straus and Giroux | ISBN: 9780374720995

[13] "What Money Can't Buy: The Moral Limits of Markets"

Michael Sandel

2012 | Macmillan | ISBN: 9780374203030

[14] "Whose Justice? Which Rationality?"

Alasdair Macintyre

1988 | University of Notre Dame Press

Literatura pokrewna (Google Scholar):

[15] "Anthropology and Modern Life"

Franz Boas

2020 | Pantianos Classics | ISBN: 9781789872729

Google Scholar

[16] **"Critique of Pure Reason"**

Immanuel Kant

2022 | Otbebookpublishing | ISBN: 9783987441486

Google Scholar

[17] **"Groundwork of the Metaphysics of Morals"**

Immanuel Kant

2025 | Benediction Classics | ISBN: 9781789434460

Google Scholar

[18] **"Nicomachean Ethics"**

Aristotle

2020 | Penguin UK | ISBN: 9780141395241

Google Scholar

[19] **"Politics"**

Aristotle

2015 | CreateSpace | ISBN: 9781512387223

Google Scholar

[20] **"Race, Language and Culture"**

Franz Boas

1940 | The Macmillan Company

[21] **"Summa contra Gentiles"**

Tomasz Z Akwinu

2007 | ISBN: 9788370335960

[22] **"Summa Theologica"**

Tomasz Z Akwinu

1994 | Nuremberg Anton Koberger | ISBN: 9780852295311

Google Scholar

Artykuły naukowe

Autorzy przywoływani:

[1] **"A Race to the Bottom in Labor Standards? An Empirical Investigation"**

Not specified in source

2025

Google Scholar

[2] **"Can Hypernorms Be Justified? Insights From A Discourse–Ethical Perspective"**

Patrick Velasquez

2015 | Journal of Business Ethics

Google Scholar

[3] **"Cultural relativism and understanding difference"**

Tove Österman

2021

[4] **"Cultural Relativity and Moral Judgments"**

Richard B. Brandt

2022 | Philosophy of Science

Google Scholar

[5] **"Discourse ethics: Notes on a program of philosophical justification"**

Jürgen Habermas

1990 | Studies in Philosophy and Social Theory

[6] **"ELIZA—A computer program for the study of natural language communication between man and machine"**

Joseph Weizenbaum

1966 | Communications of the ACM

Google Scholar

[7] **"ELIZA--A Computer Program For the Study of Natural Language Communication Between Man and Machine"**

Joseph Weizenbaum

1966 | Communications of the ACM

Google Scholar

[8] **"Further Reflections on the Public Sphere"**

Jürgen Habermas

1992 | Habermas and the Public Sphere

[9] **"How Globalization Has Redefined Business Ethics: A Cross-Cultural and Strategic Perspective"**

Hamid Saremi et al

2025 | IJFMR

Google Scholar

[10] **"Hypernorms pull ahead: a conceptual framework of social media's impact on the integrative social contracts theory"**

Russell J. Lacey

2018 | International Journal of Business and Globalisation

[11] **"Integrative Social Contracts Theory"**

Thomas Donaldson, Thomas W. Dunfee

1995 | Economics and Philosophy

Google Scholar

[12] **"Integrative Social Contracts Theory: A Communitarian Conception of Economic Ethics"**

Thomas Donaldson, Thomas W. Dunfee

1995 | Economics and Philosophy

Google Scholar

[13] **"Kant’s ethics as practical philosophy: On philosophy of freedom"**

Not specified in source

Google Scholar

[14] **"Normatively Reconciling Shareholder and Stakeholder Theories: The Ethical Responsibility of Business Is to Serve Its Shareholders by Serving Its Stakeholders"**

Muel Kaptein

2025 | Open Journal of Business and Management

Google Scholar

[15] **"Relatywizm kulturowy a badanie relacji międzykulturowych"**

Janusz Majcherek

2017 | Intercultural Relations

Google Scholar

[16] **"Remarks on Discourse Ethics"**

Jürgen Habermas

1991 | Justification and Application

[17] **"Stakeholder Theory As an Ethical Approach to Effective Management: applying the theory to multiple contexts"**

Jeffrey S. Harrison, R. Edward Freeman, Mônica Cavalcanti Sá de Abreu

2015 | Review of Business Management

Google Scholar

[18] **"Stakeholder theory: its evolution and research agenda"**

David Curtinaz Menezes, Diego Mota Vieira, Jessica Eloísa de Oliveira

2022 | Iberoamerican Journal of Strategic Management (IJSM)

Google Scholar

[19] **"Stakeholder Theory: The State of the Art"**

Bidhan L. Parmar, R. Edward Freeman, Jeffrey S. Harrison, Andrew C. Wicks, Lauren Purnell, Simone de Colle

2010 | Academy of Management Annals

[20] **"The aims of anthropological research"**

Franz Boas

1932 | Science

[21] **"The aims of ethnology"**

Franz Boas

1888 | In: Boas (1940), pp. 626-638

[22] **"The Limitations of the Comparative Method in Anthropology"**

Franz Boas

1896 | Science

[23] **"The Limits of Computation: Joseph Weizenbaum and the ELIZA Chatbot"**

David Kreps

2023 | Issues in Information Systems

Google Scholar

[24] **"The Metaphysical Elements of Ethics"**

Immanuel Kant

1780

Google Scholar

[25] **"The Methods of Ethnology"**

Franz Boas

1920 | American Anthropologist

[26] **"The New Stakeholder Theory on Organizational Purpose"**

Jay B. Barney, Ilze Kivleniece, Anita M. McGahan

2023 | Strategy Science

Google Scholar

[27] **"The Stakeholder Theory of the Corporation: Concepts, Evidence, and Implications"**

Thomas Donaldson, Lee E. Preston

1995 | Academy of Management Review

[28] **"Thomas Aquinas's Concept of Natural Law. Is Aquinas a Liberal Thinker?"**

Marek Piechowiak

2013

Google Scholar

[29] **"Three Normative Models of Democracy"**

Jürgen Habermas

1996 | Constellations

[30] **"Three Problems of Business Addressed by Stakeholder Theory: Insights from the Institutional Economics of John R. Commons"**

Nezha Abdeladim, Taoufiq Yahyaoui

2024 | Journal of Business Ethics

[31] **"Toward A Unified Conception Of Business Ethics: Integrative Social Contracts Theory"**

Thomas Donaldson, Thomas W. Dunfee

1994 | Academy of Management Review

[32] **"Trade and labour standards: Will there be a race to the bottom?"**

Zhiqi Chen, Afshan Dar-Brodeur

2020 | Canadian Journal of Economics/Revue canadienne d'économique

Google Scholar

[33] **"Two Concepts of Rules"**

John Rawls

1955 | The Philosophical Review

Google Scholar

Artykuły pokrewne (Google Scholar):

[34] "Does Applied Ethics Rest on a Mistake?"

Alasdair Macintyre

1984 | Monist

[35] "Hume on 'Is' and 'Ought'"

Alasdair Macintyre

1959 | Philosophical Review

[37] "Justice: A Reader"

Michael Sandel (Editor)

2007

[38] "Liberalism and the Limits of Justice"

Michael Sandel

1982 | Cambridge University Press

[39] "Moral Dilemmas"

Alasdair Macintyre

1990 | Philosophy and Phenomenological Research

Google Scholar

[40] "Morality and the Liberal Ideal"

Michael Sandel

1989 | The New Republic

[41] "Phenomenology of the Encounter"

Józef Tischner

1978

[42] "The Logical Status of Religious Beliefs"

Alasdair Macintyre

1957 | Metaphysical Beliefs: Three Essays by Stephen Toulmin, Ronald W. Hepburn and Alasdair MacIntyre

Google Scholar

[43] **"The Procedural Republic and the Unencumbered Self"**

Michael Sandel

1984 | Political Theory

[44] **"What Morality is Not"**

Alasdair Macintyre

1957 | Philosophy

APA ONE Publishing System

Fundacja Dobre Państwo © 2025

Article ID: ab6ecf8b-4bdf-43e9-9d69-3413f27629df